

Koptekst: **PERSOONLIJKHEID EN PROBLEMEN BIJ HOOGBEGAAFDHEID**

Persoonlijkheid en Psychische Problemen bij Hoogbegaafde Volwassenen

Irene M.G. van der Heijden

Universiteit van Tilburg

Masterthesis Psychologie en Geestelijke Gezondheid, juni 2014

Richting: Klinische Psychologie

Eerste Begeleider: prof. dr. A.J.J.M. Vingerhoets

Tweede Begeleider: prof. dr. V.J.M. Pop

ANR: 145495

Aantal woorden: 5274

Abstract

In de literatuur worden hoogbegaafden enerzijds afgeschilderd als evenwichtige mensen die geen psychologische hulp behoeven, anderzijds wordt hen een neurotische persoonlijkheid toegedicht. Dit verschil wordt ook in praktijk waargenomen. De verklaring werd in dit onderzoek gezocht in een persoonlijkheidsfactor die sociale vaardigheden beïnvloedt: Dogmatisme. Hiertoe werd de NPV-2 afgenomen bij 3 groepen: Niet-hoogbegaafden met psychische problematiek, hoogbegaafden met, en hoogbegaafden zonder psychische problematiek. Dogmatisme bleek lager voor beide groepen hoogbegaafden, dan voor de groep niet-hoogbegaafden. De hoogbegaafden met psychische problematiek scoorden hoger op 'Inadequatie' dan de andere 2 groepen. Eerder onderzoek gaven ambivalente resultaten over de link tussen neuroticisme/inadequatie en hoogbegaafdheid. De resultaten uit dit onderzoek passen in het beeld van één van de stromingen binnen de literatuur.

Persoonlijkheid en Psychische Problemen bij Hoogbegaafde Volwassenen

Hoewel hoogbegaafdheid algemeen beschouwd wordt als een aanwijzing dat men weerbaar is en goed met stressvolle situaties zal kunnen omgaan, blijkt toch dat relatief veel van deze mensen met psychische problemen kampen. Hoogbegaafde mensen wijken als gevolg van zowel hun hoge intelligentiescore, als ook hun manier van denken en doen, af van het gemiddelde (Lewis & Kitano, 1992; Powell & Haden, 1984; Renzulli, 1978; Robinson, Zigler, & Gallagher, 2000).

Hoogbegaafdheid kent verschillende definities, die variëren van ‘conservatief’ tot ‘liberaal’ wat betreft de beperkende criteria (Renzulli, 1978). Volgens de klassieke benadering kan hoogbegaafdheid worden gedefinieerd als het behalen van een score hoger dan twee standaarddeviaties van het gemiddelde op een gestandaardiseerde intelligentietest. De intelligentietesten van Wechsler koppelen een score van boven de 130 aan het label ‘hoogbegaafd’. Op de normaalverdeling van IQ-scores valt slechts twee procent van de bevolking in deze groep.

Voorstanders van liberale definities stellen dat hoogbegaafdheid nooit op basis van slechts een enkel getal kan worden vastgesteld en zoeken daarom naar meerdere factoren die tot identificatie van hoogbegaafdheid kunnen leiden (Sternberg, 1985). Bij de liberale definities van hoogbegaafdheid zijn er niet alleen meer gebieden waarop men kan uitblinken (naast cognitief bijvoorbeeld ook creatief gebied of sociaal leiderschap), maar verdwijnen ook de objectief meetbare grenzen (Renzulli, 1978). Voorbeelden van deze definities zijn vaak door (klinische) professionals aan de praktijk ontleende beschrijvingen van een hoeveelheid kenmerken van hoogbegaafde personen (bijvoorbeeld, Jacobson, 1999; Nauta & Corten, 2002). Deze brede definities verkleinen de kans dat sommige hoogbegaafde personen ten onrechte niet als zodanig wordt aangemerkt, maar tegelijkertijd vervagen de grenzen van hoogbegaafdheid door deze brede, subjectieve definities (Renzulli, 1978).

Er zijn een aantal (clusters van) kenmerken van hoogbegaafdheid die door de jaren heen in verschillende modellen over hoogbegaafdheid terugkomen. Deze modellen gaan enerzijds uit van een meervoud van factoren die tot identificatie van hoogbegaafdheid kunnen leiden en bieden inzicht in de samenhang tussen deze factoren. Bovendien zijn deze modellen wetenschappelijk gefundeerd en bieden een duidelijkere basis voor gebruik in de praktijk (Renzulli, 1978). In het Drie Ringenmodel van Renzulli (1978) worden er drie clusters van kenmerken beschreven die alle drie een even grote bijdrage aan het begrip ‘hoogbegaafdheid’ leveren. Pas wanneer er sprake is van (1) grote intellectuele capaciteiten, (2) doorzettingsvermogen en (3) creativiteit is er sprake van hoogbegaafdheid. Vervolgens vulde Mönks (1985) dit model aan tot het Meerfactorenmodel voor de ontwikkeling van hoogbegaafdheid. Hij benadrukt het belang van de sociale competentie door in het model de interactie tussen de persoonlijkheidskenmerken, zoals gesteld door Renzulli, en de sociale omgeving toe te voegen (Mönks, 1985; Mönks & Ypenburg, 1995).

In het model van Heller (1992) komen de sociale omgevingsfactoren ook terug. De invloed van domeinen van begaafdheid op prestatiedomeinen wordt volgens dit model beïnvloed door omgevingsfactoren en persoonlijkheidseigenschappen. Juist het inzicht in de invloed van deze moderatoren kan er voor zorgen dat een hoogbegaafde zijn volle potentieel behaalt (Heller, 2001). In 2007 werd er in Nederland getracht door middel van de delphi-methode consensus te bereiken over hoogbegaafdheid en de kenmerken ervan voor volwassenen (Kooijman-Van Thiel, 2008). De kenschets die hieruit naar voren kwam, was als volgt: “Een hoogbegaafde is een snelle en slimme denker, die complexe zaken aankan. Autonoom, nieuwsgierig en gedreven van aard. Een sensitief en emotioneel mens, intens levend. Hij of zij scheidt plezier in creëren” (Kooijman-Van Thiel, 2008). De kenmerken die volgens deze studie bij hoogbegaafdheid horen, worden onderverdeeld in drie categorieën: (1) Innerlijke kenmerken, (2) wisselwerking met de buitenwereld en (3) samenspel met de

maatschappij. Naast een hoge intelligentie, creativiteit en gedrevenheid blijkt ook de interactie met de omgeving een rol te spelen in het bereiken van het volledige potentieel van de hoogbegaafde. Hoe de omgeving van het hoogbegaafde individu met diens hoogbegaafdheid omgaat, heeft invloed op het tot uiting komen van de eerdergenoemde eigenschappen van hoogbegaafdheid en is daarmee een belangrijk punt om aandacht aan te besteden.

Juist doordat hoogbegaafden afwijkende kenmerken hebben, wordt er een andere aanpak dan bij niet-hoogbegaafde mensen gevraagd om hun kwaliteiten optimaal te kunnen benutten (bijvoorbeeld, Agyris, 1991; Betts, 1986). Sinds het longitudinale onderzoek van Terman (1925; Terman & Oden, 1947) en de studies van Hollingworth (1926; 1942) is er in de literatuur veel aandacht besteed aan de speciale behoeftes van hoogbegaafde kinderen binnen het onderwijs en in de opvoeding (bijvoorbeeld, Cross, 1997; Drent & Van Gerven, 2002; Morawska & Sanders, 2009). De literatuur over hoogbegaafde volwassenen is echter beperkt (Lewis & Kitano, 1992; Lovecky, 1986; Webb, Amend, Webb, & Goerss, 2005). Opvallend is dat er veel minder aandacht is voor hoogbegaafden binnen de wetenschappelijke literatuur en de (klinische) praktijk, dan voor de groep mensen aan het andere uiteinde van de normaalverdeling: Mensen met een verstandelijke beperking. De verschillen tussen deze twee groepen zijn duidelijk, maar de overeenkomsten worden vaak over het hoofd gezien. De voornaamste overeenkomst is dat beide groepen veel afwijken van het gemiddelde, het 'normale'; met alle mogelijke bijkomende problemen, zoals het gevoel 'anders' te zijn dan anderen (Robinson et al., 2000).

Binnen de literatuur is er verdeeldheid over de relatie tussen hoogbegaafdheid en psychisch welzijn. Enerzijds bestaat de visie dat hoogbegaafdheid een bepaalde psychologische veerkracht met zich mee brengt door een groter copingrepertoire en meer inzicht in mogelijke stressoren (Neihart, 1999). Al uit het onderzoek van Terman (1925) komen er aanwijzingen voor de superieure karakterontwikkeling en emotionele stabiliteit van

hoogbegaafde kinderen, die voortduurt tot in de volwassenheid. Dit blijkt, onder andere, uit lagere dan normale incidentie van psychische problemen (Terman & Oden, 1947). Anderzijds zijn er onderzoeken die aan lijken te tonen dat hoogbegaafden juist kwetsbaarder zijn voor psychische problematiek (Hollingworth, 1942; Roedell, 1984; Willings, 1985). Binnen de psychologische hulpverlening lijkt de eerste visie te domineren. Zo wordt de aanwezigheid van een verstandelijke beperking volgens de DSM-IV geclassificeerd op AS II, maar wordt hoogbegaafdheid niet meegenomen in diagnose en behandeling (Amend & Beljan, 2009; American Psychiatric Association, 2000). Ook blijkt dat de kenmerken van hoogbegaafdheid verkeerd geïnterpreteerd kunnen worden en hoogbegaafde personen ten onrechte gediagnosticeerd worden met onder andere een autisme spectrum stoornis of ADHD (Webb et al., 2005). De invloed van hoogbegaafdheid op het leven van de persoon wordt dan over het hoofd gezien. Hoewel het beeld van de veerkrachtige hoogbegaafde in maatschappij en hulpverlening dus lijkt te domineren, zijn er ook tal van voorbeelden van mensen die wegens problemen, voortvloeiend uit hun hoogbegaafdheid, bij een psycholoog terecht komen (Nauta & Corten, 2002; Nauta & Ronner, 2007; Ronner & Nauta, 2010). Voor hoogbegaafden blijkt tevredenheid op het werk overduidelijk het meeste invloed te hebben op het psychische welzijn (Wirthwein & Rost, 2011). Veel van de psychische klachten waar hoogbegaafde personen mee te maken krijgen, komen immers voort uit onvrede met hun werksituatie; de inhoud en het niveau van het werk, maar vooral ook conflicten met leidinggevenden of collega's (Lewis & Kitano, 1992; Nauta & Ronner, 2007; Wirthwein & Rost, 2011).

Hoewel ook hoogbegaafden psychische problemen ontwikkelen, geldt dit lang niet voor alle hoogbegaafden. Eerder werd de verklaring voor dit verschil gezocht in emotionele intelligentie (Salovey, Bedell, Detweiller, & Mayer, 2000; Salovey & Mayer, 1990). Later bleek dat cognitief vermogen en persoonlijkheid de effecten van emotionele intelligentie op levenssucces voor een groot deel kunnen verklaren (Bastian, Burns, & Nettelback, 2005;

Furnham, Chamorro-Premuzic, & McDougall, 2002; Judge, Higgins, Thoresen, & Barrick, 1999). Bepaalde persoonlijkheidstrekken kennen een overlap met emotionele intelligentie (Lopes, Salovey, & Straus, 2003). Dat de interactie tussen de sociale omgeving en het hoogbegaafde individu belangrijk is in het leven van hoogbegaafde personen, blijkt zowel uit het feit dat deze expliciet wordt genoemd in meerdere definities van hoogbegaafdheid, als uit de aard van de psychische klachten die hoogbegaafde personen rapporteren (Heller, 1992; Kooijman-Van Thiel, 2008; Mönks, 1985; Nauta & Ronner, 2007). Persoonlijkheidstrekken die overlap vertonen met emotionele intelligentie hebben invloed op de omgang van de omgeving met het hoogbegaafde individu en kunnen daarmee wellicht het verschil verklaren tussen hoogbegaafde personen met en zonder psychische problematiek. In vergelijking met de algemene populatie heeft de invloed van persoonlijkheid op de omgang met anderen bij deze groep misschien nog wel groter effect, omdat de optimale omgang met hoogbegaafden anders verloopt dan met mensen die niet hoogbegaafd zijn.

Dogmatische mensen zijn star in hun opvattingen en hebben de overtuiging niets te hebben aan de kennis, kunde en hulp van andere mensen. Ze hebben het gevoel dat anderen weinig goeds in de zin hebben en kennen veel wrok. Andere personen zien hen vaak als egoïstisch, intolerant en ongeduldig (Kloens, Barelds, Luteijn, & Schaap, 2002). Dogmatische mensen roepen weerstand op bij hun sociale omgeving, die daardoor minder geneigd zal zijn om zich in de omgang met hen aan te passen. In dit onderzoek wordt daarom verwacht dat mensen die hoogbegaafd zijn en gerelateerde psychische problemen hebben, een meer dogmatische persoonlijkheid hebben, dan hoogbegaafde mensen zonder psychische problemen en mensen met psychische problemen die niet hoogbegaafd zijn.

Methode

Participanten

Eenendertig participanten hebben vrijwillige deelgenomen aan het onderzoek. Ze werden volledig geïnformeerd alvorens zij hun toestemming tot deelname gaven. De steekproef bestond uit 13 mannen en 18 vrouwen met een leeftijd tussen de 18 en 78 jaar. De participanten werden onderverdeeld in drie groepen.

Groep 1 bestond uit drie mannen en zes vrouwen met een leeftijd tussen de 25 en 61 jaar. Ze voldeden allen aan de volgende inclusiecriteria: Ze waren door een bevoegd persoon gediagnosticeerd als hoogbegaafd en in het bezit van het onderzoeksverslag ($M_{IQ} = 133.56$). Ze rapporteerden op het moment psychische problemen in persoonlijke, relatie- of werksfeer, die volgens een klinisch bevoegd persoon samenhangen met hun hoogbegaafdheid en waarvoor zij behandeling zochten. Geen van hen voldeed aan de exclusiecriteria; er was geen sprake van overige aanwezige problematiek volgens de DSM-IV die mogelijk de gerapporteerde problemen kan verklaren. De participanten uit groep 1 werden gerekruteerd via Mensa, het Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen, de LinkedIn-groep Hoogbegaafdheid en het netwerk van de onderzoekster.

Groep 2 bestond uit twee mannen en zes vrouwen met een leeftijd tussen de 22 en 78 jaar, die allen door een bevoegd persoon gediagnosticeerd waren als hoogbegaafd ($M_{IQ} = 140.75$). Ze waren allen in het bezit van het onderzoeksverslag. Geen van hen voldeed aan de exclusiecriteria: Ze rapporteerden op dat moment geen problemen ten aanzien van hun hoogbegaafdheid en hadden hiervoor in het verleden ook geen psychologische hulp gezocht. Er was daarnaast ook geen sprake van overige gediagnosticeerde problematiek volgens de DSM-IV. De participanten uit groep 2 werden gerekruteerd door een oproep via e-mail aan het ledenbestand van de Nederlandse afdeling van Mensa, het Instituut Hoogbegaafdheid Volwassenen, de LinkedIn-groep Hoogbegaafdheid en het netwerk van de onderzoekster.

Groep 3 bestond uit acht mannen en zes vrouwen met een leeftijd tussen de 18 en 67 jaar. Allen rapporteerden op dat moment psychische problemen in persoonlijke, relatie- of

werksfeer, waarvoor zij behandeling zochten. Deze personen waren niet hoogbegaafd (vastgesteld door een gestandaardiseerde intelligentietest) ($M_{IQ} = 90.50$) en er was geen sprake van neuropsychologische problematiek. De participanten uit groep 3 werden gerekruteerd onder de cliënten van twee psychologenpraktijken voor eerste- en tweedelijns hulp.

Design

Dit onderzoek heeft een case-control design. De afhankelijke variabelen zijn de ruwe scores op de zeven schalen van de NPV-2 en de factor Dogmatisme, die op basis van drie van de schalen kan worden berekend. De onafhankelijke variabele is Groep, op basis van hoogbegaafdheid (wel of niet) en de aanwezigheid van psychische problematiek (wel of niet).

Materiaal en procedure

Het testen van de proefpersonen gebeurde door middel van de Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst-2 (NPV-2) (Barelds, Luteijn, Van Dijk, & Starren, 2007). Met uitzondering van de normen en criteriumvaliditeit, die voldoende kregen, werd de NPV-2 door de COTAN op alle onderdelen als goed beoordeeld (COTAN, 2009). Bovendien is de NPV vaak gebruikt in wetenschappelijk onderzoek om persoonlijkheidseigenschappen te meten en is daarvoor een geschikt instrument gebleken (Barelds et al., 2007).

De NPV-2 is een zelfbeoordelingsvragenlijst bestaande uit 140 items, waarvan de participant moet aangeven of deze op hem/haar van toepassing zijn. De participanten deden dit door juist of onjuist aan te geven. Alleen als men een zin absoluut niet met juist of onjuist kon beantwoorden, diende het vraagteken omcirkeld te worden.

De items corresponderen met zeven schalen, te weten Inadequatie (emotionele (in)stabiliteit), Sociale Inadequatie (aan-/afwezigheid sociale angst), Rigiditeit

(nauwkeurigheid, ordelijkheid, flexibiliteit), Verongelijkheid (geduld, (in)tolerantie, houding jegens anderen), Zelfgenoegzaamheid (egoïsme versus altruïsme), Dominantie (overwicht op anderen versus afhankelijke houding) en Zelfwaardering (positief versus negatief zelfbeeld).

De factor Dogmatisme wordt bepaald door de scores op Rigiditeit, Verongelijkheid en Zelfgenoegzaamheid (Barelds & Jonker, 2002; Luteijn et al., 1985, 2000) te middelen.

De participanten die nog niet eerder de NPV-2 hadden ingevuld of waarvan de ruwe scores niet terug te halen waren, kregen de vragenlijst per post of per e-mail toegestuurd. Van de overige participanten werden de ruwe scores verkregen via henzelf of degene die destijds de NPV-2 had laten afnemen.

Resultaten

De gemiddelde scores op de schalen van de NPV-2 en de factor dogmatisme en de bijbehorende standaarddeviaties staan per groep weergegeven in tabel 1.

Tabel 1

Gemiddelden en standaarddeviaties per groep op de schalen van de NPV-2.

<i>Schaal</i>	<i>Groep 1</i>		<i>Groep 2</i>		<i>Groep 3</i>	
	M	SD	M	SD	M	SD
Dogmatisme	17.37	5.78	12.29	4.62	20.00	4.82
Inadequatie	26.89	10.30	9.38	7.27	16.21	9.81
Sociale Inadequatie	16.67	11.65	10.00	6.19	13.14	6.52
Rigiditeit	26.11	9.37	18.75	5.42	29.29	5.06
Verongelijkheid	19.11	10.04	10.88	9.36	19.14	9.69
Zelfgenoegzaamheid	6.89	6.43	7.25	5.73	11.57	4.62
Dominantie	19.89	9.31	29.13	5.14	23.14	7.66

Zelfwaardering	24.56	9.68	33.75	4.59	25.93	7.83
----------------	-------	------	-------	------	-------	------

Nota. Groep 1 = hoogbegaafd met psychische problematiek; groep 2 = hoogbegaafd zonder psychische problematiek; groep 3 = niet hoogbegaafd met psychische problematiek.

De gemiddelden op dogmatisme worden per groep met elkaar vergeleken middels een tweeweg covariantieanalyse. Hierbij worden ook leeftijd, geslacht en burgerlijke status (alleenstaand; met partner, niet samenwonend; met partner, samenwonend; getrouwd; gescheiden; weduwe(naar)) meegenomen als covariaten. Geen van deze covariaten heeft een significant effect op de mate van dogmatisme. Er blijkt een sterk significant effect van groep op dogmatisme ($F(5, 25) = 5.115, p < 0.05, \eta^2 = 0.29$). Uit een post-hoc meervoudige-vergelijkingentoets blijkt dat de proefpersonen die niet hoogbegaafd zijn en psychische problematiek hebben, dogmatischer zijn dan de proefpersonen die hoogbegaafd zijn en psychische problematiek hebben ($M_{\text{verschil}} = 43.06, p < 0.001$) en de proefpersonen die hoogbegaafd zijn, maar geen psychische problematiek hebben ($M_{\text{verschil}} = 50.25, p < 0.001$).

Om meer inzicht te krijgen in de verschillen in dogmatisme tussen de groepen worden de gemiddelde scores op de drie schalen rigiditeit, verongelijktheid en zelfgenoegzaamheid vergeleken middels een tweeweg covariantieanalyse met leeftijd, geslacht en burgerlijke status als covariaten. De groepen verschillen alleen in rigiditeit van elkaar, maar dit effect is wel sterk ($F(5, 25) = 8.12, p < 0.05, \eta^2 = 0.394$). Vervolgens blijkt uit een post-hoc meervoudige-vergelijkingentoets dat de proefpersonen die niet hoogbegaafd zijn, maar wel psychische problematiek hebben aanzienlijk hoger scoren op rigiditeit dan hoogbegaafde proefpersonen die geen psychische problematiek hebben ($M_{\text{verschil}} = 10.54, p < 0.05$).

Tot slot worden ook de gemiddelde scores op de overige schalen van de NPV-2 met elkaar vergeleken om te bepalen of het gevonden verschil in rigiditeit inderdaad het beste uitgelegd kan worden in de context van dogmatisme. Ook dit werd middels een tweeweg

covariantieanalyse gedaan, waarbij leeftijd, geslacht en burgerlijke status werden meegenomen als covariaten. Er blijkt alleen een groot effect te zijn van groep op de score op inadequatie ($F(5, 25) = 4.339, p < 0.05, \eta^2 = 0.258$). Uit een post-hoc meervoudige-vergelijkingentoets blijkt vervolgens dat hoogbegaafde proefpersonen met psychische klachten zich meer inadequaar voelen dan proefpersonen die niet hoogbegaafd zijn en psychische klachten hebben ($M_{\text{verschil}} = 1.53, p < 0.05$) en proefpersonen die hoogbegaafd zijn, maar geen psychische klachten hebben ($M_{\text{verschil}} = 1.51, p < 0.05$).

Discussie

In dit onderzoek werd de mate van dogmatisme aangedragen als mogelijke verklaring voor het verschil in de aanwezigheid van psychische problematiek bij hoogbegaafde volwassenen. De resultaten van dit onderzoek lijken dit echter te weerspreken. Hoogbegaafde personen, met en zonder psychische problematiek, zijn minder dogmatisch dan niet-hoogbegaafde personen met psychische problematiek. Het verschil tussen hoogbegaafde personen zonder psychische problematiek en personen die niet hoogbegaafd zijn, maar wel psychische problemen hebben, wordt met name gezien in het verschil in de mate van rigiditeit: Personen die niet hoogbegaafd zijn, maar wel psychische problemen hebben, zijn meer rigide dan hoogbegaafde personen zonder psychische problematiek. Intelligentie lijkt hier een rol in te spelen, een relatie die al eerder werd gevonden door Warner (1958). De hoogbegaafde personen met psychische problematiek verschillen niet van hoogbegaafde personen zonder psychische problematiek voor wat betreft de mate van dogmatisme.

Om een volledig beeld te kunnen schetsen van de persoonlijkheidsfactoren die mogelijk gerelateerd zijn aan het gevonden effect van dogmatisme werd ook het effect van de andere persoonlijkheidsaspecten die op basis van de persoonlijkheidsvragenlijst gemeten konden worden, onderzocht. Hieruit bleek dat hoogbegaafde mensen met psychische

problemen zich meer inadequaar voelen dan zowel mensen die niet hoogbegaafd zijn en psychische problemen hebben, als hoogbegaafde mensen zonder psychische problematiek. Mensen die hoog scoren op inadequatie geven aan emotioneel instabiel (neurotisch te zijn) en zich vaak onzeker, gespannen of depressief te voelen. Ze zijn snel uit het veld te slaan, zijn stressgevoelig en hebben moeite om negatieve gevoelens van zich af te zetten. Mensen die laag scoren op inadequatie zijn daarentegen juist emotioneel stabiel, ontspannen en stressbestendig. Ze zijn weinig vatbaar voor negatieve gevoelens en kunnen die snel van zich af zetten (Luteijn et al., 2000). Deze eigenschap komt dus sterk overeen met de persoonlijkheidsfactor neuroticisme, die al eerder werd gelinkt aan problemen bij hoogbegaafden, maar waar tegenstrijdige uitkomsten werden gevonden (bijvoorbeeld, Hollingworth & Rust, 1937; Olszewski-Kubilius, Kulieke, & Krasney, 1988; Simon, 1991). De mate van neuroticisme werd daarnaast gevonden als verklaring voor het verschil in carrière-succes en –tevredenheid bij de algemene populatie volwassenen (Judge et al., 1999). Voor hoogbegaafde personen blijkt inadequatie/neuroticisme een nog grotere rol te spelen in de tevredenheid met het leven dan voor de gewone populatie.

Al in de 19e eeuw beschreef Lambroso (1891) hoogbegaafde personen als neurotisch, mentaal zwak, zelfs tegen het gestoorde aan. Deze overgeneralisatie werd met name door de extremiteit ervan fel bestreden door veel van de onderzoekers die zich nadien richtten op onderzoek naar hoogbegaafden. Onder andere Terman (1925; Terman & Oden, 1947) schetste vervolgens een beeld van het andere uiterste; een emotioneel stabiel persoon dat zich zo goed aanpast dat psychologische hulpverlening niet nodig is. Het verschil in opvatting over de emotionele stabiliteit en psychische kwetsbaarheid onder hoogbegaafde volwassenen ontstond al in het begin van de 20^e eeuw (Simon, 1991). Op basis van de resultaten van dit onderzoek kan gesteld worden dat beide visies, tot op zekere hoogte, waar zijn voor wat betreft persoonlijkheidstrekken in hoogbegaafden. Enerzijds zijn er hoogbegaafde personen die zich

gemakkelijk aanpassen en zich weinig aantrekken van negatieve gevoelens. Ze zijn minder neurotisch en voelen zich minder inadequaar. Deze hoogbegaafde personen zullen minder snel psychische problematiek ontwikkelen. Anderzijds zijn er hoogbegaafde mensen die emotioneel instabiel zijn, zich onzeker voelen en moeite hebben om negatieve gevoelens van zich af te zetten. Ze scoren hoger op inadequatie/neuroticisme en zijn eerder geneigd om psychische problematiek te ontwikkelen. Zij hebben zeker baat bij psychologische hulpverlening.

Uit dit onderzoek bleek dat hoogbegaafde mensen minder dogmatisch zijn dan mensen die niet hoogbegaafd zijn. Door een lage mate van dogmatisme is de kans op het slagen van een psychologische interventie groter (Luteijn et al., 2000). Hoogbegaafde personen die psychische klachten ervaren, doen er dus goed aan om psychologische hulpverlening te zoeken. Door het gebrek aan 'peers' tijdens de ontwikkeling van hoogbegaafde kinderen staan zij vaak alleen voor de bijbehorende uitdagingen (Terman & Oden, 1959). De invloed van ingrijpende levensgebeurtenissen is dan nog veel groter, waardoor de kans op klachten die samenhangen met een neurotische persoonlijkheid toeneemt. De oorzaak van het ontstaan van een neurotische persoonlijkheid bij de hoogbegaafde personen zou in de psychologische interventie meegenomen moeten worden, om psychische problematiek in een later stadium zoveel mogelijk te voorkomen (Roy, 2002).

Naast de samenhang met persoonlijkheid, bleek uit eerder onderzoek ook dat cognitieve capaciteiten een goede verklaring bieden voor het verschil tussen de twee groepen hoogbegaafde volwassenen (Bastian et al., 2005). Intelligentie wordt over het algemeen gezien als een beschermende factor tegen het ontstaan van psychische problematiek (Losel & Bliesener, 1994). Ook in dit onderzoek werd dit waargenomen. Hoewel het niet werd meegenomen in de analyses, was het gemiddelde IQ in de groep hoogbegaafden zonder psychische problematiek ruim zeven punten hoger. De IQ-scores behorende bij

hoogbegaafdheid lopen van 130 tot 155, waardoor een verschil van zeven punten opvallend te noemen is. Het valt aan te bevelen om in volgend onderzoek de exacte rol van IQ in het ontwikkelen van psychische klachten binnen de populatie hoogbegaafden te onderzoeken.

Hoewel de hypothese van dit onderzoek niet werd bevestigd, zijn er toch een aantal vragen omtrent het onderwerp beantwoord. De resultaten bieden een verklaring voor het verschil in zienswijze op hoogbegaafden. Er zijn echter enkele beperkingen van dit onderzoek die maken dat de uitkomsten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd moeten worden en die suggesties bieden voor vervolgonderzoek. Allereerst heeft dit onderzoek een kleine steekproef. Hoewel veel individuen en instanties geholpen hebben met het verzamelen van proefpersonen, bleken de voorwaarden tot deelname dermate beperkend dat er zich maar een beperkt aantal mensen hebben aangemeld die in aanmerking kwamen voor deelname. Met name het uitsluiten van mensen met een vorm van ADHD of autisme heeft de groep beperkt. Veel hoogbegaafden worden vaak ten onrechte gediagnosticeerd met een vorm van ADHD of autisme (Webb et al., 2005). Door een foutieve diagnose zijn een aantal hoogbegaafden misschien ten onrechte niet meegenomen in dit onderzoek. Er is hier voor gekozen, omdat de aanwezigheid van een vorm van ADHD of autisme invloed kan hebben in het ontwikkelen van psychische problematiek die losstaat van de hoogbegaafdheid. In de toekomst dient er rekening te worden gehouden met een ruime tijd voor het werven van proefpersonen.

Ook de definitie van hoogbegaafdheid betreft in deze studie een vrij conservatieve, zoals is uitgelegd in de inleiding. Het concept 'hoogbegaafdheid' is altijd moeilijk te operationaliseren. Met een conservatieve definitie zoals die in dit onderzoek is gehanteerd bestaat er het risico dat een aantal hoogbegaafde personen ten onrechte niet konden deelnemen aan het onderzoek. Dit betreft met name hoogbegaafde volwassenen die nooit zijn getest. Dit kan de representiviteit van de steekproef hebben beïnvloed. Toch is hiervoor

gekozen, omdat het alternatief het risico met zich meebracht dat er niet-hoogbegaafde personen ten onrechte wel werden meegenomen in de steekproef.

Tot slot gaven enkele proefpersonen aan dat de vraagstelling van de NPV-2 dermate doorzichtig was dat het voor iemand met hun intellect eenvoudig was om de uitkomsten te manipuleren. In het onderzoek is er vanuit gegaan dat de proefpersonen eerlijk en integer antwoordden, maar er is niet vastgesteld of dat ook werkelijk zo is. In toekomstig onderzoek bij hoogbegaafde personen kan er daarom voor gekozen worden om een schaal voor sociaal wenselijke antwoorden toe te voegen aan de vragenlijst.

Het onderzoek richtte zich op de vraag of hoogbegaafde volwassenen met psychische problematiek dogmatischer zijn dan hoogbegaafden zonder psychische problematiek en mensen die niet hoogbegaafd zijn, maar wel psychische problemen hebben. Voortbordurend op eerder onderzoek omtrent dit onderwerp werd er verwacht dat de verklaring voor het verschil in de aanwezigheid van psychische problematiek tussen hoogbegaafden zowel in de persoonlijkheid, als sociale vaardigheden gezocht moest worden. Hoewel het hier niet om dogmatisme bleek te gaan, werd wel gevonden dat inadequatie dit verschil mogelijk wel kan verklaren. Deze resultaten komen overeen met eerdere studies die neuroticisme aan hoogbegaafdheid linkten. Uit onderzoek van Bastian et al. (2005) bleek dat neuroticisme negatief gecorreleerd is emotionele intelligentie, waardoor deze persoonlijkheidstrek samenhangt met sociale vaardigheden. Wanneer het totaalbeeld waarin de bevindingen van dit onderzoek passen, in acht wordt genomen, lijken de tegenstrijdige visies op hoogbegaafdheid en aanleg voor psychische problematiek niet meer zo tegenstrijdig. De groep hoogbegaafde volwassenen is geen homogene groep. In dit onderzoek kunnen er op basis van de mate van inadequatie twee groepen onderscheiden worden, waardoor er iets meer duidelijkheid is gekomen over de groep hoogbegaafden. Toch blijven er voorlopig nog genoeg aspecten van de groep hoogbegaafde volwassenen onbelicht om in de toekomst te onderzoeken.

Referenties

- Agyris, C. (1991). Teaching smart people how to learn. *Harvard Business Review*, 2, 4-15.
- Amend, E. R., & Beljan, P. (2009). The antecedents of misdiagnosis: When normal behaviors of gifted children are misinterpreted as pathological. *Gifted Education International*, 2, 131-143. doi: 10.1177/026142940902500204
- American Psychiatric Association. (2000). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed., text rev.). Washington, DC: Author.
- Barelds, D. P. H., & Jonker, A. (2002). De NPV in de eerstelijns. *Diagnostiek-wijzer*, 5, 28-34.
- Barelds, D. P. H., Luteijn, F., Van Dijk, H., & Starren, H. (2007). *Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst-2*. Amsterdam, Nederland: Boom Testuitgevers.
- Bastian, V. A., Burns, N. R., & Nettelback, T. (2005). Emotional intelligence predicts life skills, but not as well as personality and cognitive abilities. *Personality and Individual Differences*, 39, 1135-1145. doi:10.1016/j.paid.2005.04.006
- Betts, G. T. (1986). Development of the emotional and social needs of gifted individuals. *Journal of Counseling and Development*, 64, 587-589.
- Commissie Testaangelegenheden Nederland documentatie. (2009). Nederlandse Persoonlijkheidsvragenlijst-2. Geraadpleegd op http://www.cotandocumentatie.nl/test_details.php?id=654
- Cross, T. L. (1997). Psychological and social aspects of educating gifted students. *Peabody Journal of Education*, 3-4, 180-200. doi: 10.1080/0161956X.1997.9681873
- Drent, S., & Van Gerven, E. (2002). *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Den Haag, Nederland: Lemma.
- Furnham, A., Chamorro-Premuzic, T., & McDougall, F. (2002). Personality, cognitive ability, and beliefs about intelligence as predictors of academic performance. *Learning and Individual Differences*, 1, 47-64. doi: 10.1016/j.lindif.2003.08.002

Heller, K. A. (1992). *Giftedness in children and young people*. Göttingen, Duitsland: Hogrefe GMBH.

Heller, K. A. (2001). *High ability in childhood and adolescents*. Göttingen, Duitsland: Hogrefe GMBH.

Hollingworth, L. S. (1926). *Gifted Children: Their Nature and Nurture*. New York, NY: The Macmillan Company.

Hollingworth, L. S. (1942). *Children above 180 IQ Stanford-Binet: Origin and development*. New York, NY: World Book Company.

Hollingworth, L. S., & Rust, M. M. (1937). Application of the Bernreuter Inventory of Personality to highly intelligent adolescents. *The Journal of Psychology: Interdisciplinary and Applied*, 4, 287-293, doi: 10.1080/00223980.1937.9917539

Jacobson, M. E. (1999). Encountering the gifted self again, for the first time.

Geraadpleegd op <http://talentdevelop.com/articles/ETGSAFTFT.html>.

Judge, T. A., Higgins, C. A., Thoresen, C. J., & Barrick, M. R. (1999). The big five personality traits, mental ability, and career success across the life span. *Personnel Psychology*, 3, 621-652.

Kloens, G. J., Barelds, D. P. H., Luteijn, F. & Schaap, C. P. D. R. (2002). De waarde van enige vragenlijsten in de eerstelijns. *Diagnostiek-wijzer*, 5, 130-148.

Kooijman-van Thiel, M. B. G. M. (2008). *Hoogbegaafd. Dat zie je zó*. Ede, Nederland: Oya Productions.

Lambroso, C. (1891). *The man of genius*. London: Walter Scott.

Lewis, R. B., & Kitano, M. K. (1992). Psychological intensities in gifted adults. *Roeper Review*, 1, 25-31. doi: 10.1080/02783199209553452

- Lopes, P. N., Salovey, P., & Straus, R. (2003). Emotional intelligence, personality, and the perceived quality of social relationships. *Personality and Individual Differences, 3*, 641-658. doi: 10.1016/S0191-8869(02)00242-8
- Losel, F., & Bliesener, T. (1994). Some high-risk adolescents do not develop conduct problems: A study of protective factors. *International Journal of Behavioral Development, 17*, 753-777. doi: 10.1177/016502549401700411
- Lovecky, D. V. (1986). Can you hear the flowers sing? Issues for gifted adults. *Journal of Counseling and Development, 9*, 572-575. doi: 10.1002/j.1556-6676.1986.tb01207.x
- Luteijn, F., Starren, J. & Van Dijk, H. (1985). *Eerste herziene NPV handleiding*. Lisse, Nederland: Swets & Zeitlinger.
- Luteijn, F., Starren, J. & Van Dijk, H. (2000). *Tweede herziene NPV handleiding*. Lisse: Swets & Zeitlinger.
- Mönks, F. J. (1985). *Hoogbegaafden in de samenleving*. Arnhem, Nederland: Dekker en Van de Vegt.
- Mönks, F. J., & Ypenburg, Y. (1995). *Hoogbegaafde kinderen thuis en op school*. Alphen aan de Rijn, Nederland: Samsom.
- Morawska, A., & Sanders, M. R. (2009). Parenting gifted and talented children: Conceptual and empirical foundations. *Gifted Child Quarterly, 3*, 163-173. doi: 10.1177/0016986209334962
- Nauta, N., & Corten, F. (2002). Gifted adults in work. *Tijdschrift voor Bedrijfs- en Verzekeringsgeneeskunde, 10*, 332-335.
- Nauta, N., & Ronner, S. (2007). *Ongeleide projectielen op koers*. Amsterdam, Nederland: Harcourt.

- Neihart, M. (1999). The impact of giftedness on psychological well-being: What does the empirical literature say? *Roepers Review*, *1*, 10-17. doi: 10.1080/02783199909553991
- Olszewski-Kubilius, P. M., Kulieke, M. J., & Krasney, N. (1988). Personality dimensions of gifted adolescents: A review of the empirical literature. *Gifted Child Quarterly*, *32*, 347-352. doi: 10.1177/001698628803200403
- Powell, P. M., & Haden, T. (1984). The intellectual and psychosocial nature of extreme giftedness. *Roepers Review*, *3*, 131-133. doi: 10.1080/02783198409552783
- Renzulli, J. S. (1978). What makes giftedness? Reexamining a definition. *Phi Delta Kappan*, *60*, 180-184.
- Robinson, N. M., Zigler, E., & Gallagher, J. J. (2000). Two tails of the normal curve. similarities and differences in the study of mental retardation and giftedness. *American Psychologist*, *12*, 1413-1424. doi: 10.1037/0003-066X.55.12.1413
- Roedell, W. C. (1984). Vulnerabilities of highly gifted children. *Roepers Review*, *3*, 127-130. doi: 10.1080/02783198409552782
- Ronner, S., & Nauta, N. (2010). Een talent voor valkuilen: De psychologie van hoogbegaafdheid. *Psychopraktijk*, *2*, 13-16.
- Roy, A. (2002). Childhood trauma and neuroticism as an adult: Possible implication for the development of the common psychiatric disorders and suicidal behavior. *Psychological Medicine*, *32*, 1471-1474. doi: <http://dx.doi.org/10.1017/S0033291702006566>
- Salovey, P., Bedell, B. T., Detweiller, J. B., & Mayer, J. D. (2000). *Coping intelligently: emotional intelligence and the coping process*. In C. R. Snyder (Ed.), *Coping: the psychology of what works*. New York, NY: Oxford University Press.

- Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9, 185–211.
- Simon, D. A. (1991). *Is there life after school? Problems, perceptions and potentials of gifted adults* (Master's thesis, California State University, Verenigde Staten). Retrieved from <http://hdl.handle.net/10211.2/888>
- Sternberg, R. J. (1985). *Beyond IQ: A triarchic theory of human intelligence*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Terman, L.M. (1925). *Mental and physical traits of a thousand gifted children*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Terman, L. M., & Oden, M. H. (1947). *Genetic studies of genius, vol. iv: the gifted child grows up*. Palo Alto, CA: Stanford University Press.
- Terman, L. M. & Oden, M. H. (1959). *genetic studies of genius (vol. 5), the gifted group at midlife*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Tolan, S. S. (1994). Discovering the gifted ex-child. *Roeper Review*, 2, 134-138. doi: 10.1080/02783199409553642
- Warner, S. K. (1958). Rigidity-flexibility and intelligence: A cross-sectional study of the adult life span from 20 to 70 years. *Psychological Monographs: General and Applied*, 72, 1-26. doi: 10.1037/h0093788
- Webb, J. T., Amend, E. R., Webb, N. E., & Goerss, J. (2005). *Misdiagnosis and double diagnosis of gifted children and adults: ADHD, Bipolar, OCD, Asperger's, Depression and other disorders*. Tucson, AZ: Great Potential Press.
- Willings, D. (1985). The specific needs of adults who are gifted. *Roeper Review*, 1, 35-38. doi: 10.1080/02783198509552925

Wirthwein, I., & Rost, D. H. (2011). Giftedness and subjective well-being: A study with adults. *Learning and Individual Differences*, 2, 182-186. doi:

10.1016/j.lindif.2011.01.001